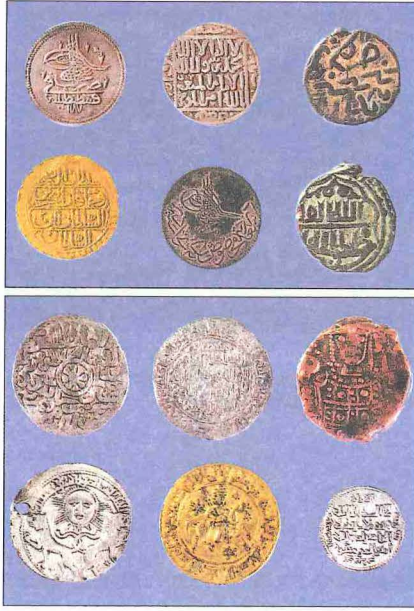

alan bu müzeler oldukça zenginleşti. Bunlar arasında Londra'daki British Museum ve Paris'teki Cabinet des Medailles ile Berlin, Viyana, Kopenhag ve Atina'daki müzeler gösterilebilir. Bu gelişmelerden İstanbul Arkeoloji Müzeleri de etkilendi. Halil Ethem'in (Eldem) müdürlüğünden itibaren eski sikkelere önem verilmeye başlandı. Osman Hamdi Bey ve Halil Ethem'in müdürlükleri sırasında sikkeler düzenli bir şekilde toplandı ve kayıtları tutuldu. Müzede sikke kabinesinin henüz hazır olmadığı dönemlerde ise sikkeler Maarif Nezâreti'ndeki kasalarda saklanıyordu; daha sonra bunlar Osman Hamdi Bey zamanında müzeye nakledildi.

Osmanlı müzeciliğindeki gelişmeler paralel olarak XIX. yüzyıl sonlarında ve XX. yüzyıl başlarında Müze-i Hümayun'da mevcut sikkelerin katalogları yayımlanmaya başlandı. *Meskûkât-ı Kadîme-i İslâmiyye Kataloğu* adı altında bir seri oluşturuldu; Emevîler, Abbâsîler, Fâtîmîler, Memlûkler, Selçuklular, İlhanlılar, Kırım Hanlığı ve Osmanlılar'a ait sikkeler bu seriden neşredildi. İsmâil Galib, Mehmed Mübârek, Halil Ethem gibi nümismatların hazırladığı bu kataloglar vasıtasıyla meskûkât aynı zamanda sikke ilmi (nümismatik) karşılığı kullanılan bir terim olarak yaygınlaştı. Bu katalog çalışmalarına Süleyman Sûdî Bey ile (*Usûl-i Meskûkât-ı Osmâniyye ve Ecnebiyye*) Ahmed Ziyâ'nın (*Meskûkât-ı Osmâniyye Takvîmi*) eserleri de eklenebilir. Özellikle İsmâil Galib ve Halil Ethem'in katalogları Osmanlı sikkeleri alanındaki boşluğu önemli ölçüde doldurmaktaydı. İsmâil Galib'in *Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniyye* adlı kitabı II. Abdülhamid'in cülûsunun on dördüncü yılına kadar (1890) olan süreyi, Halil Ethem'in *Meskûkât-ı Osmâniyye*'si ise III. Mehmed'e kadar (1595) olan

Selçuklu dönemine ait bazı sikkelerle, değişik dönemlere ait bazı İslâmî sikkeler

süreyi kapsamaktadır. Yukarıda adları geçen nümismatlardan o sırada vâridat muhasebecisi olan Süleyman Sûdî 1886 yılında meskûkât idaresinin müdürlüğüne tayin edilmiştir.

Günümüzde nümismatik ile ilgili en önemli süreli yayınlar arasında *Revue numismatique* (Fransa), *Numismatic Chronicle* (İngiltere), *Museum Notes* (Amerika Birleşik Devletleri), *American Journal of Numismatics* (Amerika Birleşik Devletleri) ve *Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte* (Almanya) sayılabilir. Türkiye'de yayımlanmakta olan tek nümismatik dergisi 1968 yılında kurulan Türk Nümismatik Derneği'nin büntendir.

Yapılan istatistik araştırmaları nümismatik ile ilgili en çok yayım yapan ülkelerin Fransa, İngiltere ve Almanya olduğunu göstermektedir. Son yirmi yılda yukarıdaki ülkelerin yanı sıra özellikle Amerika Birleşik Devletleri, İtalya ve İspanya'nın nümismatik yayınlarını arttırdığı gözlenmektedir. Türkiye'de nümismatik konusundaki neşirlerin sayısı azdır.

Günümüzde artan nümismatik çalışmalarına paralel olarak Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki birçok üniversite ve enstitüde nümismatik dersleri verilmeye başlanmıştır. Türkiye'de ise ilk

nümismatik dersleri 1940'lı yıllarda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde C. Bosch tarafından verilmiş, onun ölümünden sonra da kesintisiz olarak sürdürülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

S. L. Poole, *Catalogue of Oriental Coins in the British Museum*, London 1875-90, I-X (yeni basımı Bologna 1967); Halil Ethem [Eldem], *Meskûkât-ı Osmâniyye*, İstanbul 1334; Behzad Butak, *XI., XII. ve XIII. Yüzyıllarda Resimli Türk Paraları*, İstanbul 1947; Ekrem Kolerikçi, *Osmanlı İmparatorluğunda Para*, Ankara 1958; Nuri Pere, *Osmanlılarda Mâdenî Paralar*, İstanbul 1968; Cüneyt Ölçer, *Yıldırım Bayezid'in Oğullarına Ait Akçe ve Mangırlar*, İstanbul 1968; a.mlf., *Sultan Mahmud II Zamanında Darp Edilen Osmanlı Madeni Paraları*, İstanbul 1970; a.mlf., *Nakışlı Osmanlı Mangırları*, İstanbul 1975; a.mlf., *Sultan Abdülmecid Devri Osmanlı Madeni Paraları*, İstanbul 1978; a.mlf., *Sultan Abdülaziz Han Devri Osmanlı Madeni Paraları*, İstanbul 1979; a.mlf., *Sultan Yavuz Selim Şah bin Bayazid Han Dönemi Osmanlı Sikkeleri*, İstanbul 1989; Artuk, *İslâmî Sikkeler Kataloğu*, I-II; M. Mitchiner, *Oriental Coins and Their Values. The World of Islam*, London 1977; Jem Sultan, *Coins of the Ottoman Empire*, California 1977, I-II; M. Broome, *A Handbook of Islamic Coins*, London 1985; G. Hennequin, *Catalogue des monnaies musulmanes de la Bibliothèque Nationale*, Paris 1985; Tuncay Aykut, *Ak Akçe. Moğol ve İlhanlı Sikkeleri*, İstanbul 1992; *Yapı Kredi Sikke Koleksiyonu Sergileri 2: Doğu Batı Arası Bir Gökkuşağı. Selçuklu Sikkeleri* (haz. Şennur Aydın), İstanbul 1994; a.e. 3: *Asyadan Anadoluya İnen Rüzgar. Beylikler Dönemi Sikkeleri* (haz. Şennur Şentürk - B. Johnson), İstanbul 1994; a.e. 4: *Saltanatın İki Yüzü. Yazı ve Tuğra* (haz. Şennur Şentürk - B. Johnson), İstanbul 1995; Celil Ender, *Başbakanlık Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi'ndeki Nümismatik ile İlgili Belgeler Kataloğu*, İstanbul 1996; Oğuz Tekin, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Para", *Osmanlı*, Ankara 1999, III, 169-179; a.mlf., "Başlangıcından Türkiye Cumhuriyeti'ne Kadar Türk Devletlerinin Sikkeleri", *Türkler*, Ankara 2002, V, 413-422; Şevki Nezihi Aykut, *Türkiye Selçuklu Sikkeleri I*, İstanbul 2000; a.mlf., "Osmanlı Sikkeleri", *Türkler*, Ankara 2002, X, 823-842; İbrahim Artuk, "Sikke", *İA*, X, 621-640; O. Yüksel, "Nümismatik", *TA*, XXV, 365-369.

OĞUZ TEKİN

MESLEME b. ABDÜLMELİK

(مسلمة بن عبدالمك))

Ebü Saîd (Ebü'l-Asbağ) Mesleme b. Abdilmelik b. Mervân b. el-Hakem el-Ümevî (ö. 121/739 [?])

Emevî valisi.

63'te (682) Medine'de doğdu. Emevî Halifesi Abdülmelik b. Mervân'ın oğludur. "el-Cerrâdetü's-safrâ" (sarı çekirge) lakabıyla tanınır. Annesi bir câriyedir. Dört

Bizans altın sikkeleri

kardeşi halifelik yapmış olan Mesleme'nin diğer kardeşlerinden daha lâıyk olması- na rağmen halifeliliğinin söz konusu edil- meyişi bir câriyenin oğlu olmasıyla açık- lanmıştır.

Mesleme daha babasının sağlığında Bi- zans cephesine kumandan olarak tayin edildi (86/705) ve Massîsa bölgesinde bazı merkezleri ele geçirdi. 88-89 (707-708) yıllarında Bedendûn (Pozantı) çevresi, Tu- vâne (Tyana) ve Ammûriye ile (Amorium) Eskişehir'i fethetti. 91'de (710) kardeşi I. Velîd tarafından, Bizans seferlerinde ken- disi gibi şöhret kazanmış olan amcası Mu- hammed b. Mervân'ın yerine el-Cezîre, İrmîniye ve Azerbaycan valiliğine getiril- di. Aynı yıl Kafkasya cephesinde Türkler'e karşı düzenlediği seferlerde bazı kaleleri ele geçirdi. 92-93 (711-712) yıllarında Anadolu cephesi seferlerine kumanda eden Mesleme Amasya'yı ve bölgedeki bazı merkezleri, 95'te (714) Kafkasya cep- hesinde bölgenin en müstahkem şehri Derbend'i ve çevresini fethetti. I. Velîd döneminde Cerâcime üzerine gönderildi ve Amanos bölgesini kesin olarak ele ge- çirdi.

I. Velîd'in ölümünden sonra onun yeri- ne geçen kardeşi Süleyman, Mesleme'yi Bizans'ın başşehri Konstantiniye'nin fethi için hazırlanan, yaklaşık 100.000 kişilik bir ordunun başına getirdi. Kuzey Suriye'deki Dâbık'tan 97 yılı başlarında (Eylül 715) hareket eden Mesleme, Maraş üze- rinden Afik'e geçip kışı orada geçirdi. Ba- harda Ammûriye üzerinden yoluna de- vam ederek Sardes ve Bergama'yı fethet- ti. Abydos (Nara) Burnu'na yönelip Çanak- kale Boğazı'ndan Trakya'ya geçti ve bu istikametten gelerek İstanbul'u muha- sara altına aldı (Zilhicce 97 / Ağustos 716). Bir ay sonra irili ufaklı 1800 gemiden oluştuğu söylenen donanmayla Haliç'in ağzını kapatan zincirlerin karşısında de- mirledi. Fethi gerçekleştirilmeden veya kendisinden yeni bir tâlimat almadan dönmemesini emreden kardeşi Süley- man'ın vefatına kadar kuşatmayı sürdür- dü. 99 yılı başlarında (Ağustos 717) yeni halife Ömer b. Abdülazîz kuşatmayı kal- dırıp ordusunu geri çekmesini emretti. Bunun üzerine muhasarayı kaldırıp geri döndü. Mesleme'nin, bu kuşatma sıra- sında Bizans makamlarının izniyle İstan- bul'da müslümanlar için bir cami ve müs- lüman esirler için bir bina yaptırdığı riva- yet edilmektedir (İbnü'l-Fakih, s. 145; Mak- disî, s. 147; Avci, s. 218).

100 (718) yılında Kinnesrîn – el-Cezîre valiliğinden azledilen Mesleme, Hâricî li- deri Şevzeb'in isyanını bastırmakla görev- lendirildi. Şevzeb, Mesleme'nin gönder- diği Saîd b. Amr el-Haraşî kumandasın- daki ordu tarafından bertaraf edildi (101/ 720). Iraklılar'a korkulu günler yaşatan bu isyanı bastırmasının ardından Emevî ordularını hezimete uğratıp Basra'yı ele geçiren ve devlet için büyük bir tehlike haline gelen eski valilerden Yezîd b. Mü- helleb'in isyanını bastırdı. Suriye ve el-Ce- zîre bölgesi askerlerinden oluşan 70.000 kişilik ordunun başında bölgeye gelen Mesleme, Kerbelâ civarındaki Akr mev- kiinde yapılan savaşta Yezîd b. Mühelleb ve iki kardeşinin öldürüldüğü çatışma- lara sonunda büyük bir zafer kazandı (14 Safer 102 / 24 Ağustos 720). Emevî tarihin- in en kuvvetli isyanlarından birini bastır- makla hânedanına yaptığı bu önemli hizmet karşılığında Irak ve Horasan vali- liğine tayin edildi. Mesleme, isyanlar do- layısıyla karışıklıkların yaşandığı kendisi- ne bağlı Kûfe, Basra ve Horasan'a yeni tayinler yaptı, bölgede istikrarı sağlamak için tedbirler aldı. Ancak eyalet hazinele- rinin gelirini Dimaşk'a yollamadığı için kısa bir süre sonra görevinden azledildi. Buna rağmen kardeşi II. Yezîd nezdindeki itibarını korudu. Veliht tayininde onun görüşüne başvuran II. Yezîd'in ölümün- den sonra Emevî tahtına geçen diğer kar- deşi Hişâm b. Abdülmelik tarafından 107 (725-26) yılında daha önce görev yaptığı el-Cezîre, İrmîniye ve Azerbaycan valili- ğine getirildi. Bölgede istikrarı sağlama- sının ardından 108'de (726-27) el-Cezîre üzerindeki Bizans topraklarına girerek Kayseri'yi fethetti. 109 (727) yılında Kaf- kas cephesinde Hazarlar'a karşı düzen- lediği seferden Allân bölgesinde Türk ha- kanını yenerek döndü. Aynı yıl kaynaklar- da zikredilmeyen bir sebeple Hişâm ta- rafından valilik görevinden alınan Mesle- me bir yıl sonra görevine iade edildi. 112- 114 (730-732) yılları arasında Hazarlar'la savaştı. Yeniden fethettiği Derbend şeh- rine 24.000 maaşlı Suriyeli asker yerleş- tirdi. 114'te (732) valilik ve kumandanlık görevinden azledildi. Hayatının bundan sonraki yıllarını Dimaşk'ta geçiren Mes- leme 121 (739 veya 120/738) yılında ora- da vefat etti.

Zamanının geniş toprak sahibi zengin- lerinden olan Mesleme'nin tarımın geliş- mesine yaptığı katkıdan bahsedilmekte- dir. Haccâc'ın Sevâd bölgesindeki bataklık arazinin ıslahı için halifeden 3 milyon

dirhem istediği, I. Velîd'in bu miktarı çok bulması üzerine Mesleme'nin, ıslah ettiği bataklık arazinin kendisine verilmesi şartıyla bu işi kendi hesabına yapabileceğini söylediği, kardeşinin bunu kabul ettiği ve Mesleme'nin iki büyük kanal açtırarak çok geniş bir araziye ıslah ettiği belirtilmek- tedir (Belâzûrî, *Fütûh*, s. 292). Mesleme aynı zamanda cömertliğiyle meşhurdur. Kaynaklarda onun Saîdü'l-Ekber ve Saî- dü'l-Asgar adında iki oğlundan söz edil- mektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 224, 357-358; Halife b. Hayyât, *et-Târîh* (Ömerî), Dimaşk 1397, s. 292, 301-307, 312-320, 326-328, 332-345; Belâzûrî, *Ensâb* (Zekkâr), VIII, 359-367; a.m.f., *Fütûh* (Ridvân), s. 171, 208-209, 292, 416; İb- nü'l-Fakih, *Muhtaşaru Kitâbi'l-Büldân* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1967, s. 145; Ya'kübi, *Târîh*, II, 291-292, 299-302, 310-312, 317-319; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), bk. İndeks; İbn A'sem el-Kûfî, *el-Fütûh*, Beyrut 1406/1986, IV, 144, 222-231, 246-257; Makdisî, *Ahşenü't-tekâsim*, s. 147; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), LVIII, 24-46; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IV, 531-535; V, 26-28, 79-91, 228; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 420-422; VI, 303-309; Safedî, *el-Vâfi*, XXV, 584-585; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1963, s. 119, 150-153, 166; Şahin Uçar, *Anadolu'da İslâm-Bizans Mücadelesi*, İstanbul 1990, s. 104-118; Casim Avci, *İslâm-Bizans İlişkileri*, İstanbul 2003, s. 218; İsmail Yiğit, "Emeviler Zamanında Gerçekleştirilen İstanbul Seferleri", *II. Uluslararası İstanbul'un Fethi Sempozyumu*, İstanbul 1997, s. 45-61; R. Guiland, "L'expédition de Maslama contre Constantinople", *Machriq*, XLIX, London 1955, s. 89-112; Mahmûd Şit Hattâb, "Mesleme b. Abdülmelik b. Mervân", *MMİr*, XXVIII (1397/1977), s. 117-152; a.m.f., "Mesleme b. Abdülmelik b. Mervân", *ME*, LI/1 (1978), s. 44-79; LI/2 (1978), s. 333-354; K. V. Zetterstéen, "Mesleme", *IA*, VIII, 126-127; G. Rotter, "Maslama b. Abd al-Malik b. Marwân", *EI*² (İng.), VI, 740.

HASAN KURT

MESLEME b. MUHALLED

(مسلمة بن مخلد)

Mesleme b. Muhalled
b. es-Sâmir el-Ensârî el-Hazrecî
(ö. 62/682)

Sahâbî, Mısır valisi.

Hicretin 1. yılında doğdu (622). Hz. Pey- gamber Medine'ye geldiği zaman dört, hatta on dört yaşında olduğunu söylediği de rivayet edilmektedir. Daha çok Ebû Ma'n künyesiyle anılmakla beraber Ebû Saîd, Ebû Mes'ûd, Ebû Muâ- viye, Ebû Ma'mer gibi künyelerle de ta- nındığı nakledilmektedir. Asr-ı saâdet'te